

Kovács-Szépvolgyi Enikő

Gondolatok a *parens patriae* doktrínáról az állami beavatkozás határainak tükrében

1. Bevezetéként a *parens patriae* doktrínáról

A *parens patriae* az állam – vagy az állam közegei – számára biztosít cselekvési lehetőséget, hogy az önmagukról gondoskodni képtelen, jogvédelemre szoruló jogalanyok (például gyermekek, cselekvőképességükben korlátozott felnőttek) érdekében mint azok oltalmazója fellépjen. Történeti fejlődése nyomán a gyermekek védelmével szorosan összeforrott, a gyermekek állam általi oltalmát jelentve azokban a helyzetekben, amikor az állam beavatkozása indokoltá válhat valamilyen kényszerítő ok miatt – például a szülők, gondviselők nem teljesítik, elhanyagolják, vagy egyéb okból nem tudják ellátni a gyermek nevelésével, gondozásával kapcsolatos kötelezettségeiket, vagy a gyermek kriminális magatartása indokoltá teszi a közbelépést – az állam mint „szülő”¹ jár el ezekben az esetekben.

A *parens patriae* a középkori angol monarchiában kifejlődő jogelvből a 19. századra az Amerikai Egyesült Államokban a bűnelkövető és/vagy züllött fiatalok érdekében történő állami beavatkozást alátámasztó hivatkozási alappá vált. A doktrína alkalmazhatósági köre folyamatosan bővül, napjainkban már a tág értelemben vett állami szuverenitással összefüggő kérdésekben is használatos.² A tan által megvonható határok nem egyértelműek, ugyanis sem a jogszabályok, sem a precedensek nem határozzák meg szigorúan a tartalmát, így azokban az esetekben, melyekben indokolt az alkalmazása, egyfajta diszkrecionális jogkörrel ruházta fel az eljáró szervet

vagy személyt, magában rejtve a kiterjesztő értelmezés lehetőségét.³

Tanulmányomban az állam *parens patriae* hatalmát (*parens patriae power*) a gyermekvédelem relációjában vizsgálom az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának gyakorlatán keresztül. Az Egyesült Államok és annak tagállamai rendszeresen néztek és néznek szembe olyan kritikákkal, melyek azt kifogásolják, hogy a *parens patriae*-re hivatkozva a gyermekek védelme érdekében történő állami beavatkozás a gyermekek vagy a szülő(k) valamely alkotmányos jogát korlátozza vagy sérti. A doktrína a szakirodalomban is jellemzően valamilyen alkotmányos joggal történő összeegyeztethetősége kapcsán szerepel.⁴ Ez persze következik abból a tulajdonságából, hogy az állami beavatkozást támasztja alá, a beavatkozás pedig az egyén oldaláról nézve szükségképpen jár az abszolút értelemben vett szabadság valamilyen mértékű korlátozásával.

2. A *parens patriae* eredete és alkalmazhatósága

A *parens patriae* az angol kancelláriai bíróságok joggyakorlatában fejlődött ki, a vagyonos árva gyermekek érdekében megvalósított állami fellépés vonatkozásában volt használatos. A szakirodalom többségi álláspontja szerint az uralkodói prerogatívák egyik megnyilvánulásként alkalmazták az *equity law* keretében.⁶ Az uralkodó ezen előjognál fogva gondoskodott a koruk miatt vagyonukat kezelni nem képes gyermekekről, a király ebben a szerepében tehát a nép atyja és védelmezője képében jelent meg. A feudális államot felváltó modern állam ezt az eredetileg vagyoni jogi szempontokat szolgáló gyakorlatot kiterjesztette a tényleges gondoskodásra, azaz a gyermekek vagyonának kezelése mellett a gyermekek

1. kép⁵

megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődését célzó gondoskodás ideája is megjelent.⁷

Az Amerikai Egyesült Államokban a doktrína eredetét érintően két nézőpont rajzolódik ki. Az első felfogás értelmében a *parens patriae* az amerikai függetlenségi háború idején egyfajta szuverenitás-transzformáció nyomán jelent meg a majdani Egyesült Államok jogrendszerében. A másik elmélet szerint szuverenitásátruházás nem történt, valójában az állam immanens szuverenitása tükröződik vissza a *parens patriae*-ben. Még a 20. században is

uralkodott az a felfogás a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában, miszerint a doktrína az angol uralkodó prerogatíváinak kifejeződése, az idézett források is általában ezt a fő irányt követik. Ettől eltérő véleményt képvisel Margaret Thomas, aki az angol parlamenti szuverenitásra hivatkozva úgy véli, hogy a függetlenségi háború korszakára már a *parens patriae*-n alapuló jogosítványok is az angol Parlament kezében összpontosultak.⁸

A *parens patriae* nemcsak hogy túlélte a függetlenségi háborút, hanem a köztársasági kormányzat is megőrizte az újonnan létrejött szövetségi állam jogrendszerében.⁹ A *parens patriae* hatalmat a Legfelsőbb Bíróság szerint az Amerikai Egyesült Államokban az állam mint szuverén a törvényhozó és a végrehajtó hatalom által gyakorolja az alkotmány adta keretek között.¹⁰

A 19. század első felére a gyermekekről alkotott képben változás történt. A gyermekkor egyre inkább olyan önállóan elismert életszakasszá vált, amely a felnőttkortól eltérő megközelítést és szemléletet kívánt.¹¹ A gyermekek állam általi oltalmazásának komplexszé válása is erre az időszakra esik, mindez szakjogi oldalról megközelíthető két példával élve. A közigazgatási jogon belül egyre inkább önálló területté vált az elhagyott, nehéz körülmények között élő gyermekek felkarolása és a róluk történő szociális gondoskodás az állam részéről, míg büntetőjogi szempontból a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó speciális szabályozás megszületése a gyermekek és fiatalkorúak nevelését és javítását célozva a más elbánás gondolatát intézményesítette.

A két említett terület a doktrína alkalmazása szempontjából is releváns. A tan eredeti jelentéstartalma a gyermekek oltalmát és segítségét helyezte kilátásba, a gyermekekben látva az állam jövőjét. Az Amerikai Egyesült Államokban a büntetőjogi reform képviselői körében már a züllött, javító nevelésre szoruló fiatalkorúak vonatkozásában jelent meg hivatkozási alapként az ifjúkori bűnözés csökkentése érdekében eszközölt állami cselekvés megvalósítása során.¹²

A *parens patriae* alkalmazásában Pennsylvania állam Legfelsőbb Bíróságának 1838-ban az *Ex parte Crouse*-ügyben hozott ítélete mérföldkőnek tekinthető az Egyesült Államok jogtörténetében, ugyanis a doktrína ekkor jelent meg először a szövetségi állam tagállami felsőbbbíróságának írásbeli indokolásában. Eszerint az államnak joga és kötelessége, hogy a gyermekeket kiemelje az olyan közegből, melyben a fejlődésük nem biztosított. A konkrét ügyben egy lánygyermeket az anya kérésére utaltak menedékházba a gyermek „elvetemült” mivoltára tekintettel. Az apa pert indított, azt állítva, hogy lánya alkotmányos jogai sérültek a menedékházba utalás által, hiszen nem folytattak le megelőzően tárgyalást.¹³

Ezt az ügyet 1869-ben egy másik eset követte, ekkor New York állam Legfelsőbb Bírósága a *The People v. Degnen*-ügyben¹⁴ hozott ítéletében hivatkozott Pennsylvania állam Legfelsőbb Bíróságának gyakorlatára, a reformiskolákat pedig olyan üdvös intézménynek titulálta, amely a növendékeket rendes, erkölcsös életre neveli, emellett a jövő munkaerejét biztosítandó ipari képzésben is részesíti a fiatalokat. A *habeas corpus* áttörése tehát ezekben az

ügyekben a *parens patriae* doktrínára hivatkozva valósult meg. Az eljáró bíróságok azonban nem voltak körültekintőek, az intézményvezetők által megfogalmazott célokban bízva nem vizsgálták a reformiskolák működését, illetve azt, hogy azok ténylegesen képesek-e eleget tenni a velük szemben támasztott követelményeknek és elvárásoknak. A precedensek jelzik, hogy már kialakulóban volt az állam patrónusi szerepköre, ha a szülők vagy gondviselők nem tudtak megbirkózni a gyermek nevelésével járó feladatokkal, akkor ezeket a teendőket az államnak vagy a közösségnek kellett ellátnia.¹⁵

A doktrínát politikai filozófiai kontextusba helyezve Natalie Clark négy elméleten keresztül szemlélteti annak alkalmazhatóságát. Clark szerint a kormányzás szükségességét és az állam létjogosultságát megkérdőjelező – anarchista – felfogás körében a *parens patriae* nem értelmezhető. A gyermekvédelem a közösség ellenőrzése alá kerül, rokonok, szomszédok viselik gondját a megfelelő szülői gondoskodást nélkülöző gyermeknek. Az állam akkor sem avatkozik be, ha erre ténylegesen szükség volna a gyermek érdekében. A második elmélet szerint nem vitatható, hogy az államra és a kormányzatra szükség van, ám a hatalomgyakorlásnak kellenek korlátok. Az állam elsődleges célja ebben a megközelítésben az egyéni szabadság biztosítása. Ezzel összefüggésben a szülők joga és kötelessége a gyermekeikről történő gondoskodás. Az állam „szülőként” akkor avatkozhat be, ha a szülők nem, vagy nem jól végzik a feladatukat, és nincs olyan személy, aki ebbéli kötelezettségeiket ellátná helyettük. A nehézséget annak meghatározása jelenti, hogy mit kell létfontosságú, nélkülözhetetlen gondoskodásnak tekinteni, és az állam mit tehet az oltalmába vett gyermekekkel. A harmadik megközelítés a közjót szolgáló, a lehető legtöbb ember jólétét célzó állam ideája. Itt a gyermekek jóléte elsőbbséget élvez a szülők vagy a róluk gondoskodók érdekeivel szemben, így nem feltétlenül a szülőknek kell gondját viselniük gyermekeiknek. A legtöbb gyermek érdekét szolgáló nézőpont lesz az uralkodó, az állam az ennek megvalósításához szükséges intézkedéseket viszi véghez, ugyanakkor kérdéses, hogy mely megoldás szolgálja a legtöbb gyermek lehető legjobb érdekét. Ahogy az állam és kormányzás létét megkérdőjelező anarchista, úgy a transzcendens alapokon nyugvó, az egyént és az egyéni érdekeket teljesen az állam érdekeinek alárendelő, az állami hatalmat korlátok nélkül kiterjesztő negyedik elmélet szerint – Clark véleménye alapján minden önkényuralmi rendszer ezen felfogás alá sorolható – is értelmezhetetlen a *parens patriae* alkalmazása. Látható, hogy a második és harmadik rendszer ad teret a doktrínának, ám amíg a második típusban az egyéni szabadságon és ezzel összefüggésben a szülők jogain van a hangsúly, addig a harmadikban a gyermekek érdeke élvez elsőbbséget.¹⁶

3. Az állam *parens patriae* hatalma és a fiatalkorú bűnelkövetők alkotmányos jogai

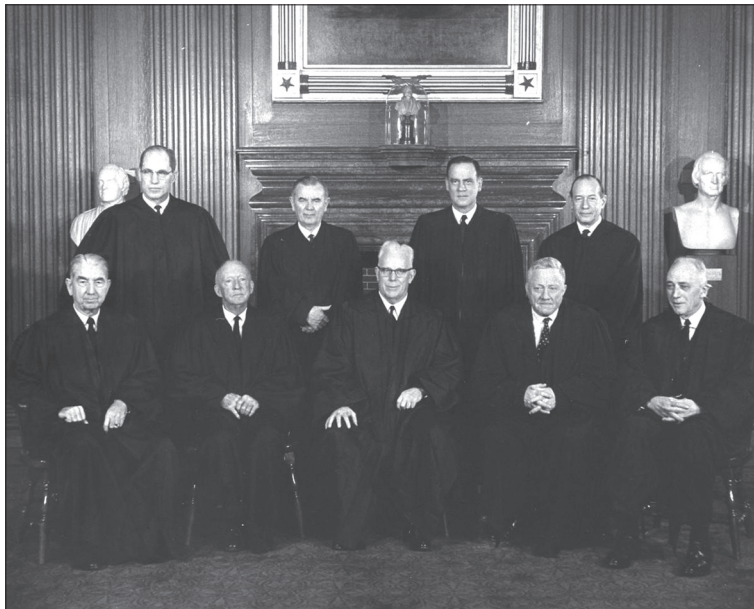
A fiatalkorúak bíróságának eljárása kapcsán a *parens patriae* gyakorta került szembeállításra a törvényes és tisztességes eljáráshoz való joggal. A Legfelsőbb Bíróság gyakorlata alapján kirajzolódni látszik egy tendencia, mely akként összegezhető, hogy a fiatalkorú bűnelkövetőket is megilletik az alkotmányban foglalt jogok. Az alább idézett ügyek a fiatalkorúakkal szembeni büntetőeljárások alkotmányos reformjának egyes lépcsőfokai-ként értékelendők.¹⁷ A Legfelsőbb Bíróság ezen ügyekben a *parens patriae* tartalmát is értelmezte.

A *Kent v. United States*-ügyben (1966) a Legfelsőbb Bíróság azt vizsgálta, hogy a fiatalkorúak bírósága jogszerűen járt-e el, amikor Kent ügyét a felnőttkorúak büntetőbíróságához utalta anélkül, hogy a terheltet meghallgatta volna, vagy biztosította volna számára a megfelelő védelemhez való jogot. A Legfelsőbb Bíróság ítélete megállapította, hogy a fiatalkorúak bírósága jogsértő módon járt el azzal, hogy nem hallgatta meg a terheltet, és számára nem biztosította a védelemhez való jogot, mielőtt az ügy áttételéről döntött volna. Az ítélet nem csupán a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásának alkotmányos reformja szempontjából kiemelt jelentőségű, hanem a *parens patriae*-t övező kritikák megfogalmazása tekintetében is kulcsfontosságú. A *parens patriae* eredetileg a gyermekek védelmét célozta, s ezzel összefüggésben a velük szemben lefolytatott büntetőeljárások is inkább hasonlítottak a polgári eljáráshoz. A fiatalkorúak bíróságának elsődleges funkciója az eredeti koncepció szerint nem a múltban elkövetett bűncselekményre reflektálás és ennek érdekében a cselekmény elbírálása. Sokkal inkább az érintett fiatalkorúak számára nyújtott segítség, útmutatás és a rehabilitáció dominált. A Bíróság kifejezte azon aggályát, hogy a törvénysértést elkövető fiatalkorúak a hiányzó személyi és tárgyi feltételek miatt nem élvezhetik az állam *parens patriae*-ként gyakorolt gondoskodásának pozitív hatását, s ezen felül elesnek az Alkotmányban biztosított tisztességes eljáráshoz való jogtól is, hiszen a fiatalkorúak bírósága előtti eljárás nélkülözötte a felnőttkorú terhelttekkel szemben lefolytatott büntetőeljárásokat övező alkotmányos garanciákat. A *parens patriae*-n alapuló nemes szán-

dékkal vezérelt beavatkozás a valóságban a fiatalkorúak ügyeiben visszasan hatott, a bíróság hangsúlyozta, hogy a *parens patriae* nem jelenthet felhívást az eljárási önkényre, a fiatalkorúakkal szemben lefolytatott eljárásoknak is kell rendelkezniük megfelelő garanciákkal.¹⁸

Az *In re Gault*-ügyben (1967) a Legfelsőbb Bíróság azt vizsgálta, hogy a fiatalkorúak bíróságának eljárása során érvényesültek-e a vádlott tisztességes eljáráshoz való alkotmányos jogai. A történeti tényállás szerint a tizenöt éves Gerald Francis Gaultot állítólagos obszcén telefonhívások miatt őrizetbe vették. Letartóztatásakor a fiú éppen munkában lévő szüleit nem értesítették. A fiatalkorúak bí-

rója Geraldot 21 éves koráig az ipari iskola kötelékébe utalta javító nevelés céljából. A Legfelsőbb Bíróság 8:1 arányban a Gault házaspár javára döntött, ugyanis megállapította, hogy a fiatalkorú tettesekkel szemben lefolytatott eljárásoknak meg kell felelniük a XIV. alkotmánykiegészítésben foglalt követelményeknek. Ezen követelmények között megtalálható többek közt a vádemelésről való megfelelő értesítés és a vád lényegéről való tájékoztatás, valamint a szülők és a

Az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága 1967-ben¹⁹

fiatalkorúak tájékoztatása a védelemhez való jogról. A Bíróság megismételte a *Kent v. United States*-ügyben kifejtetteket, miszerint a *parens patriae* elvére hivatkozva nem sérthetők vagy hagyhatók figyelmen kívül az érintettek alkotmányos jogai, az alkotmányban foglalt jogoknak a fiatalkorúak is alanyai. A Legfelsőbb Bíróság az ítéletben a *parens patriae* jelentését homályosnak tartotta, úgy vélte, hogy a doktrínára hivatkozással a fiatalkorúakat megillető alkotmányos jogok sérültek a fiatalkorúakkal szemben lefolytatott büntetőeljárások során.

A bíróság által vitatott, ám a 19. század második felétől uralkodó felfogás szerint a fiatalkorúaknak – szemben a felnőttkorúakkal – nem a szabadsághoz, hanem a róluk történő gondoskodáshoz és felügyelethez van joguk. A fiatalkorúakkal szembeni eljárásra nem büntetőeljárásról tekintettek, ezzel összefüggésben a szabadságot korlátozó állami beavatkozás elleni védelmet biztosító garanciák is hiányoztak ezen eljárásokból. A diszkrecionális döntés lehetősége a garanciák hiányában pedig a legjobb szándék ellenére is magában rejtette az önkény lehetőségét, sokszor nem a jogalanyok érdekét szolgáló eredményt produkálva. Az 1960-as évek végén szociológiai kutatások azt mutatták, hogy a fiatalkorúakkal szemben lefolytatott kevésbé formális, a felnőttkorúakkal szembeni büntetőel-

járásokban érvényesülő a tisztességes eljáráshoz való jog alkotmányos garanciáit nélkülöző – külön – eljárások, majd az azokat követő szigorúbb – a fiatalkorúak által szigorúbbnak érzékelt, hosszabb tartalmú szabadságot korlátozó intézkedésekben megnyilvánuló – fegyelmezés kedvezőtlenül hatott a fiatalkorúakra, amely abból is fakadt, hogy az fiatalkorúak nem értették a kettő közt feszülő disszonanciát.²⁰

4. A *parens patriae* kapcsolata a család integritásával és a szülői jogokkal

Az állami beavatkozás az egyén életébe legmarkánsabban a büntetőjog eszközeivel hat, ugyanakkor a gyermekek vonatkozásában a családból történő kiemelés vagy a szülői felügyeleti jogok korlátozása, netalántán megszüntetése is meghatározó következményekkel járhat. Az Amerikai Egyesült Államok alkotmányos elmélete megteremti az egyensúlyt az állam *parens patriae* hatalma és a családi integritás közt.

A családi integritás megőrzését az állam részéről a magánszférába történő be nem avatkozás szolgálja. Az integritás megőrzésében legtöbbször második generációs jogok érvényesítése nyújthat segítséget, a szociális biztonsághoz fűződő jog azonban nem alapjog. Ezzel összefüggésben a családoknak nincs alkotmányos joga az állam anyagi jellegű segítségét igénybe venni az integritás megőrzéséhez anyagi rászorultságuk esetén annak érdekében, hogy gyermekeikről megfelelően tudjanak gondoskodni. A Legfelsőbb Bíróság alapvetően azt az álláspontot képviseli, hogy az alkotmányban megfogalmazott jogok az emberi jogok első generációjához tartozó, negatív tartalmú jogokat ölelnek fel, ebből következik az is, hogy az állam számára nem keletkeztetnek cselekvési kötelezettséget például a rászorulókat támogatására. Azonban, ha az állam meghatároz olyan alapvető standardokat, amelyek a gyermekek megfelelő gondozását és nevelését szolgálják, a követelmények nem teljesülése elvezethet az állam mintegy szülői fellépéséhez, a *parens patriae* gyakorlásához.²¹

A szülők szerepének elsődlegessége a gyermekek nevelésében a Legfelsőbb Bíróság szerint sem vita tárgya, az a nyugati kultúra hagyományának folyománya. De a szülőket megillető azon jog, hogy gyermekeik neveléséről szabad belátásuk szerint gondoskodhassanak, nem korlátozhatóan jog. Az állam a gyermekek érdekében beavatkozhat a szülő–gyermek viszonyba, korlátozva a szülőt megillető jogokat, ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a beavatkozáshoz szükségeltetik valamilyen kényszerítő körülménynek a fennállta.²²

A *Santosky kontra Kramer*-ügyben a bíróság kimondta, hogy a szülői felügyeleti jog megszüntetéséhez egyértelmű és meggyőző bizonyítékokra van szükség. Az ügyben a Santosky családból emeltek ki három gyermeket New York államban, arra hivatkozva, hogy családban maradásuk esetén fennáll az elhanyagolás lehetősége. New York államban ekkoriban a gyermekek kiemeléséhez elegendő volt, ha a bizonyítékok tisztes túlsúlyban támasztották alá

a lépés szükségességét. A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint ez nem volt elegendő, és nem felelt meg a megfelelő eljárás követelményének gyermekfelügyeleti ügyekben. A szülői felügyeleti jog megszüntetése a *parens patriae* hatalom nevében csak a szülők alkalmatlanságának megállapítását követően eszközölhető.²³

A *parens patriae* keretében az állam a gyermekek legfőbb védelmezőjeként lép fel. Ennek során meghatározza azokat az eseteket, amelyek beavatkozást kívánnak, továbbá rögzíti az elérendő célokat is. A család egysége a szülői jogok korlátozása vagy megszüntetése által tagadhatatlanul sérül. Kérdéses, mi történik akkor, ha a családban az egyik szülő ellen nem szól semmilyen körülmény arról, hogy szülői kötelességeit ne lenne képes megfelelően el látni, ezzel összefüggésben pedig szükségtelenül korlátozzák, vagy netalántán fosztják meg szülői felügyeleti jogaitól. Ilyen esetekben az államnak a gyermekek érdekében kifejtett védelmező tevékenysége visszájára fordulhat.²⁴

A *parens patriae* doktrína szavatolja az állam számára a beavatkozás lehetőségét abban az esetben, ha az egyik szülő bizonyítható módon bántalmazta gyermekét. Ez a jogsértést el nem követő szülő vonatkozásában azt jelentette, hogy a gyermeket a nélkül állami nevelésbe vehették, hogy a bírósági eljárás során megállapítást nyert volna a szülő alkalmatlansága. A *Stanley v. Illinois*-ügyben (1972) a Legfelsőbb Bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy a szülői felügyeleti jogok megszüntetését megelőzően vizsgálni szükséges az alkalmatlanságot. Illinois állam a törvény erejénél fogva alkalmatlannak tartotta a nőtlen apákat a szülői felügyeleti jogok gyakorlására. A konkrét esetben csaknem 20 évig – kisebb nagyobb megszakításokkal – egy párt alkotó Stanley család gyermekei az édesanya halála után állami gondozásba kerültek. A döntést az apa támadta meg, arra hivatkozással, hogy az említett törvény sérti a XIV. alkotmánykiegészítésben foglalt egyenlő védelemhez való jogot. Végül a Legfelsőbb Bíróság ezt a kérdést vizsgálva megállapította, hogy a vonatkozó törvény alkotmányellenes, sérti a XIV. alkotmánykiegészítésben foglalt jogot azáltal, hogy tárgyalás nélkül fosztottak meg egy apát a szülői felügyeleti jogától. A törvény abból a szempontból sem felelt meg az egyenlő védelemhez való jog elvének, hogy indokolatlanul, alá nem támaszható módon, egyes esetekben lehetővé tette az érintett szülő meghallgatását, míg más esetekben nem biztosította azt.²⁵

5. Összegzés

A *parens patriae* doktrína az állami beavatkozást hivatott alátámasztani a gyermekek védelme érdekében. A szakirodalomban a *parens patriae*-t legtöbbször valamilyen más érdekléssel, alkotmányos joggal szembeállítva veszik górcső alá. A gyermekek védelmét célzó jogi szabályozás megalkotása abból a szempontból sem egyszerű feladat, hogy a gyakorlatban a gyermekek védelme kontraproduktív válnak, és éppen a védendő jogalanyok kerülnek az eredeténél nehezebb helyzetbe.

A Legfelsőbb Bíróság gyakorlata a 20. században rávilágított a *parens patriae* árnyoldalára. A doktrína limitálá-

sának gondolata, mint az állam beavatkozási lehetőségének korlátok közé szorítása, vagy a beavatkozást jelentő eljárás megfelelő garanciákkal történő biztosítása, az idézett szerzők tanulmányában és a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában is kifejezésre került. A *parens patriae* hatalom kritikussai az egyéni jogkorlátozást, míg a támogatói a gyermekek és fiatalok jogainak alkotmányos elismerését és ezen túl-

menő többletvédelmét emelik ki. A szülő–gyermek közti viszonyba meghatározott esetekben történő állami beavatkozás szükségessége nem vitatható, az állam azonban nehéz helyzetbe kerül, a beavatkozást nem igénylő esetekben tette túlkapásnak és a szülői jogok megsértésének, míg az interakció elmaradása a gyermek életét, testi- és szellemi fejlődését veszélyeztető mulasztásként értékelendő.

KOVÁCS-SZÉPVÖLGYI, ENIKŐ

Überlegungen zur Doktrin des *parens patriae* im Hinblick auf die Grenzen der staatlichen Intervention

(Zusammenfassung)

Die Doktrin des *parens patriae* geht auf einen Rechtsgrundsatz zurück, der sich in der mittelalterlichen englischen Monarchie entwickelt hat und im 19. Jahrhundert zum Bezugspunkt für staatliche Interventionen zugunsten jugendlicher Straftäter in den Vereinigten Staaten von Amerika wurde. Die Grenzen der Anwendbarkeit dieses Grundsatzes sind nicht klar, da sein Inhalt weder durch Rechtsvorschriften noch durch Präzedenzfälle genau definiert ist, so dass er in Fällen, in denen seine Anwendung gerechtfertigt ist, der zuständigen Behörde oder Person

einen Ermessensspielraum mit der Möglichkeit einer expansiven Auslegung einräumt. Bei der Ausübung der elterlichen Gewalt sah und sieht sich der Staat regelmäßig mit dem Vorwurf konfrontiert, dass die Ausübung dieser Befugnis einige verfassungsmäßige Rechte des Kindes oder der Eltern verletzt oder einschränkt. Dies ergibt sich aus der Eigenschaft des Staates, einen Eingriff vorzunehmen, der aus der Sicht des Einzelnen zwangsläufig eine gewisse Einschränkung der Freiheit im absoluten Sinne mit sich bringt.

Jegyzetek

- ¹ *U.S. Reports: Kent v. United States*, 383 U.S. 541. 1965. Periodical. 555. p. www.loc.gov/item/usrep383541/.
- ² A *parens patriae* doktrínára hivatkozva az államügyeszek kártérítési ügyekben az állampolgárok nevében eljárva iparági szereplőkkel szemben képesek érvényesíteni az állam védelmező erejét. Az 1990-es években a dohányipar sínylette meg a doktrína újrafelfedezését, lényegében a képlet egyszerű volt: jelentős és széles körben okozott sérelem, állami szuverenitásából fakadó érdek a beavatkozáshoz és az a tény, hogy az érintett jogalanyok képtelenek jogaik érvényesítésére. Az állam fellépése azonban a jogalanyok szempontjából hátrányos is lehet: az alaszakai sporthalászok által az *Exxon Valdez*-ügyben benyújtott kereset pont azon az alapon került elutasításra, hogy az állam már érvényesítette *parens patriae* keresetben az igényét és egyezséget kötött az alperessel. Lásd: HANNA, Gabrielle J.: The Helicopter State: Misuse of *Parens Patriae* Unconstitutionally Precludes Individual and Class Claims. *Washington Law Review*, 2017. Vol. 92. No. 4. 1955–1990. p.
- ³ CURTIS, George B.: The Checkered Career of *Parens Patriae*: The State as Parent or Tyrant? *DePaul Law Review*, 1976. Vol. 25. Issue 4. 895–898. p.
- ⁴ Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya. In BÓDY Pál – URBÁN Aladár (szerk.): *Szöveggyűjtemény az Amerikai Egyesült Államok történetéhez*. Budapest–Pécs, 2001. Dialóg Campus, 479–495. p. https://media.tate.org.uk/art/images/work/P/P79/P79917_10.jpg
- ⁵ KINDRED, Kay P.: God Bless the Child: Poor Children, *Parens Patriae*, and a State Obligation to Provide Assistance. *Ohio State Law Journal*, 1996, 526. p.
- ⁶ CLARK, Natalie L.: *Parens Patriae* and a Modest Proposal for the Twenty-First Century: Legal Philosophy and a New Look at Children's Welfare. *Michigan Journal of Gender & Law*, 2000. Vol. 6. Issue 2. 403–404. p.
- ⁷ THOMAS, Margaret S.: *Parens Patriae* and the States' Historic Police Power. *SMU Law Review*, 2017. Vol. 69. 769–786. p.
- ⁸ HIGDON, Michael J.: *Parens Patriae* and the Disinherited Child. *Washington Law Review*, 2020. Vol. 95. 644–645. p. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3413747>.
- ⁹ *Late Corporation of the Church of Jesus Christ of Latter-Day Saints v. United States*, 136 U.S. 1 (1890). www.law.cornell.edu/supremecourt/text/136/1.
- ¹⁰ PUKÁNSZKY Béla: *A gyermek a 19. századi magyar neveléstani kézikönyvekben*. Pécs, 2005. Iskolakultúra, 14. p.
- ¹¹ CURTIS 1976. 89 p.
- ¹² SANBORN, Joseph: Ex parte Crouse. In SCHREK, Christopher J. (ed.): *The Encyclopedia of Juvenile Delinquency and Justice*. Hoboken New Jersey, 2017, Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781118524275.ejdj0065>.
- ¹³ LAWRENCE, Richard – HEMMENS, Craig: *Juvenile justice. A text-reader*. Los Angeles, 2008. Sage Publications, 44. p.
- ¹⁴ PISCIOTTA, Alexander W.: Saving the Children: The Promise and Practice of *Parens Patriae* 1838–98. *Crime and delinquency*, 1982. Vol. 28. Issue 3. 410–413. p. <https://doi.org/10.1177/00112878202800303>.
- ¹⁵ CLARK 2000. 388–393. p.
- ¹⁶ LÉVAY Miklós: A gyermek érdekétől a megérdemelt büntetésig: a fiatalokra vonatkozó igazságszolgáltatás alakulása az Amerikai Egyesült Államokban. In VIRÁG György (szerk.): *OKRI Szemle 1. kötet*, Budapest, 2009. OKRI, 155–160. p.
- ¹⁷ *U.S. Reports: Kent v. United States*.
- ¹⁸ <https://juvenilecompetency.virginia.edu/legal-precedents/re-gault>.
- ¹⁹ *U.S. Reports: In re Gault*, 387 U.S. 1. 1966. Periodical. www.loc.gov/item/usrep387001/.
- ²⁰ KINDRED 1996. 520–524. p.
- ²¹ STERN, Elchanan G.: *Parens Patriae* and *Patriae* and Parental Rights: When Should the State Override Parental Medical Decisions? *Journal of Law and Health*, 2019. Vol. 33. Iss. 1. 89–92. p.
- ²² *U.S. Reports: Santosky v. Kramer*, 455 U.S. 745. 1981. Periodical. www.loc.gov/item/usrep455745/.
- ²³ SANKARAN, Vivek: *Parens Patriae* Run Amuck: The Child Welfare System's Disregard for the Constitutional Rights of Non-Offending Parents. *Temple Law Review*, 2009. Vol. 82. No. 1. 60–65. p.
- ²⁴ *U.S. Reports: Stanley v. Illinois*, 405 U.S. 645. 1971. Periodical. www.loc.gov/item/usrep405645/.